

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОСКО

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећу Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за другим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН). . . .	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружице</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радићи</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источнобосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социolingвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ Y. NOMACHI)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіѣ</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'367.622
821.163.41.08-3 Кочић П.

Оригинални научни рад
Примљено 30. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ*
(Универзитет у Бањој Луци,
Филолошки факултет)

ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ**
(ЈУ ОШ „Кнез Иво од Семберије“, Бијељина)

СУФИКСИ *-ИЦА* И *-КА* У ЈЕЗИКУ ПЕТРА КОЧИЋА

У овоме раду извршили смо суфиксалну анализу именица са суфиксима *-ица* и *-ка* у језику Петра Кочића. У новије вријеме истраживачи говоре о суфиксима у окриљу творбених категорија и поткатегорија. Међутим, ми смо се определијели за теорију професора Стевановића, као и свих његових дериватолошких присталица, који тврде да је суфикс *-ица* централни суфикс у српском језику, а што потврђује и ексерпирана грађа из дјела Петра Кочића. Суфикс *-ка* такође улази у окриље централних суфикса у српском језику, потврђено је анализом суфиксалне творбе именица са суфиксом *-ка* у језику писца. Дакле, суфикс *-ка* је мање заступљен у поетским остварењима Петра Кочића, али га то не дисквалификује да са суфиксом *-ица* чини окосницу централних суфикса у српском језику.

Кључне ријечи: суфиксална творба, централни суфикси *-ица* и *-ка*, де-минутиви и хипокористици у језику Петра Кочића.

УВОД

Петар Кочић, гледано са аспекта књижевности и књижевне критике, доста је проучаван као позни реалиста, што потврђује низ научних радова. Међутим, када је у питању језик, треба казати да се Кочић лично залагао за чистоту и љепоту српскога језика. О његовом језику налазимо низ научних радова који на свјетлост дана доносе истражива-

---

* drago_tesanovic@yahoo.com

** draganaldj@gmail.com

чи из области научних дисциплина као што су фонетика, морфологија, па и синтакса. Ипак, када је у питању творба ријечи, веома је мали број објављених научних радова. Дакле, то нас је и заинтересовало да се бавимо творбом и значењем изведеница са суфиксима *-ица* и *-ка*, који су и централни суфикси у српском језику, што потврђује и ексцерпирана грађа из прозних остварења Петра Кочића.

Овај рад показује да је творба именица веома интересантна у језику Петра Кочића, те у раду налазимо облике суфиксалне творбе ријечи које нису забиљежили аутори нормативних граматика српскога језика.

СУФИКС *-ИЦА*

Међу најпродуктивније именичке суфиксе у српском језику убрајамо управо суфикс *-ица*. Њиме се творе именице од различитих врста ријечи (именице, глаголи, придјев, бројеви и прилози). Све новонастале именице можемо подијелити на неколико семантичких типова.

Суфикс *-ица* улази у круг најпродуктивнијих творбених средстава за обиљежавање лица у српском језику (Стевановић 1975: 524).

Као и у српском језику, тако и у ексцерпираној грађи, најбројније изведене именице творене су суфиксом *-ица*, који им даје различита значења.

У грађењу деминутива и хипокористика од именица женског рода на *-а*, суфикс *-ица* је најпродуктивнији.

Деминутивност и хипокористичност се врло често прожимају, па тешко можемо раздвојити једно од другог значења. То је један од разлога због којих је већина дериватолога заједно разматрала деминутиве и хипокористике. Пошто смо у разматрању ексцерпираних грађе наишли на исте потешкоће, сврстали смо их у исту категорију.

Наша грађа показује да је суфикс *-ица* распрострањенији, што у српској науци констатују аутори нормативних граматика, као и дериватолози, који се баве овом научном дисциплином.

За кратко вријеме, дјецо, диже се око чардака читава мала *касабица* (З¹ 24); На стрњишту испод села у једној забрдици скупио се Лујо сав под *хаљиницу* (Ј 33); Твој је бак стари мејданџија – соколи га један *чи-*

¹ Скраћенице за приповетке из којих су примери: Змијање = З; Ратково = Р; Јаблан = Ј; Гроб Слатке Душе = ГСД; Ђурини записи = ЂЗ; Код Марканова точка = КМТ; Са збора = СЗ; Туба = Тб; Мргуда = Мр; Ракијо, мајко = РМ; Јуре Пилиграп = ЈП; Тајна невоља Смаје Субаше = ТНСС; Папакало = Пп; Илица Одалица и Лазица Вуцалица = ИОиЛВ; Чврко = Ч; Мрачајски прото = МП; Мејдан Симеуна Ђака = МСЂ; Кроз маглу = КМг; Кроз свјетлост = КС; Тежак = Тж; Тавновање = Тв; Жалобитна пјесма = ЖП; Суданија = С; Низ друм = НД; О, проклете вечерашње вечери! = О, ПВВ; Јазавац пред судом = ЈПС.

чица (Ј 36); Од старије' брвана и дасака подиже му село нешто *колибице*, јер није ћио да се потуца по туђије' кућа' (ГСД 39); Имо је само једну једину *кравицу* (ГСД 39); Мијо би само слегно раменије', па би се упутио својој *долиници* (ГСД 40); Даде ми Максим своју *кобилицу* (ЂЗ 45); Вала ти од неба до црне земље – црне и свете *земљице*, у коју ћемо сви... (ЂЗ 45); Ево, господине, записа – вели Ђуро и дрхћући извади једну прљаву кончану *кесицу* иза црвеног, широког појаса, којим се сељаци опасују испод припашаја (ЂЗ 49); Оде ми брат у солдацију, отац умрије послјије неколико неђеља, остадосмо ја, двије ми *сестѝрице* и упатна, саката нам мати... (КМТ 55); Груди му се дизаху, а руке просто играле по *рујицама* јасне ћурлике (Тб 67). Старица устаде, извади из једног дрвеног заструшчића пушчано зрно, пресјече га тупом *сикирицом*, па један комадић остави у заструшчић, а други метну на машу, да се истопа (Тб 71); Стара поврже машу, насу у једну *здјелицу* воде, прекрсти је и нешто прошапта, па онда сали с маше растопљено олово (Тб 71); Туба покупи брашно у *ћорбицу*, па пође кући (Тб 79); Дрхће и намиче на се власнату, меку *ћоњавицу* (Мр 98). Љети: бијеле набране гаће, па преко гаћа танку, а некад богме, и дебелу кошуљу; бијели кратки зубун, навезен и поткићен сприједа ситним расутим *ресицама*; на ногама радним даном потковани опанци кузолаши, а кад пође онако суду или миси, обује стајаће опанке каишлије (ЈП 123); Двоје, троје јаја на таву убити, изнијети *здјелицу* варенике или киселине, онда донијети „вришке“ воде – па ти је одма царски службеник задовољан (ЈП 125); Те дај угњечи мало гра, те дај укувај на копрен *ћогачицу*... те дај изнеси један полић ракије („Макар и шпиритуше, вели, стаје ми кру' у грлу!“) (ЈП 125). Сваком би испекао каву и напунио лулу дувана, а и чардаку су често стизале милоште и поклони од кметова: неко кокош, неко пиле, неко јање (ТНСС 130); Преко дана не излази из своје *ћелијице*, која је препуна босиља, девесиља, јабука и крушака што му народ ко милошту даје о празницима и зборовима (Пп 136); Многи су се опет забили у наше *касабице*, те се зими уз какву сиромашну, али обично подебелу удовицу паре, а љети раде у башчи код богатијих газда (ИОиЛВ 138). Његова *кућица* на крају села, затворена мртвим коцем и обливена пуном свјетлошћу дизала се као каква авет, и он је из ње слушао сваке вечери пријекорне и грке ријечи, које је он једини разумио (Ч 141); Сиједа кесераста *брадица* у нереду, а коса с понеким црнкастим праменом, замршена, масна, разастрла се по широким, угнутим плећима (МП 143); Кобна је јесен на прагу, а зима се ледена примице, па је тешко самотном чељадету зиму презимити, дугу планинску зиму, кад оштра мећава бијесно звижди око смрзнутих јелових брвана малене *зградице* из које се шири јак мирис сува цвијећа и увелих,

миришљавих јабука и крушака; кад чврсте, младе смрчике, засуте бијелим, дебелим ињем, од љуте студени пуцају; кад испод планине гладни и бијесни вуци урличу, па кад се човјеку, од страха и студени, у жилама крв леди а у костима срж смрзава (КМг 177). Наједанпут снажно духну вјетар, разби маглу на све стране, и преда мном се, у мутној, дрхтавој свјетлости, указаше крда оваца, говеда, и *гомилце* чобана с накукуљеним црним хаљинама (КМг 178); Он узлети уз ба-самаке и одшкрину врата на малој *собици* (КС 183). Једног уторка, преко високих тавничких зидина, пребацише једну *цедуљицу*, привезану уз камен (Тв 192); Зловољан и уморан, попео сам се био на једну апсеничку *клујицу* и наслонио на отвор замазаног прозорчића да кроз ледене и гвоздене шипке удахнем мало освјежавног ваздуха што обилно струјаше са наших мрких и натмурених планина изнад Бање Луке (ЖП 193); На столу су двије празне канте за воду и једна крпа у облику јањеће коже; без сумње *corpus delicti*: двије качице и јањећа *кожица*! (С 199); Бранитељ устаде, одбаци некакву *арџијицу* на страну, накашља се и поче мирним и одмјереним гласом: – Наша високоиста влада зида жандарске касарне, а суду оставља да се пати и девера с овом једном *уцерицом* и за суђење и за вијећање! (С 205); Већ девет мјесеци, велеславна суданија, труне и гњије у Црној Кући, одвојено и далеко од своје кућице, од своје *слободице* и своје ситне дјечице, честити и царским властима препокорни житељ и старовник Дугог Села Ћирило Трубајић, у цивилу назван Ћико, право Ћиро Трубајић звани Куљић. (С 228); Тек и понеки *калфица* бојажљиво промакне у ону собицу гдје стоје већ ишчитани књижевни листови, као: Босанска вила, Зора, Бранково коло, Тежак, Васпитач, Привредник, Искра, Просвјета, Vienas и др. (О, ПВВ 246); ДАВИД: Пуна и' долина више оне моје јадне и једине *њивице* што се зове *Ни Давидова* ни *царска* ни *сјаиска* (ЈПС 265).

Сви ексцерпирани деминутиви и хипокористици настали су додавањем суфикса *-ица* на именичку основу мотивирајуће ријечи (кућа: кућ- + *-ица* = *кућица*, слобода: слобод- + *-ица* = *слободица*, глава: глав- + *-ица* = *главица*, чича: чич- + *-ица* = *чичица*, калфа: калф- + *-ица* = *калфица*, њива: њив- + *-ица* = *њивица*, соба: соб- + *-ица* = *собица*, кожа: кож- + *-ица* = *кожица*, земља: земљ- + *-ица* = *земљица*, руйа: руй- + *-ица* = *рујица*, зграда: зград- + *-ица* = *зградица*, реса: рес- + *-ица* = *ресица*, хаљина: хаљин- + *-ица* = *хаљиница*...).

За разлику од већине изведеница у чијој основи се углавном налазе именице, у нашој грађи посведочене су и изведенице са глаголском основом. Овакав тип изведеница није фреквентан.

Боји се јадница оног рђавог обичаја: *оџмице* (Тб 70); То су планинци моји, који кажу да жене и *кукавице* шапћу (Тв 192); Већ се и птице *селице* спремају на пут, и њихов пискави цвркул жалобитно се разлијеже око Црне куће. (ЖП 194); ДАВИД: То ти је некаква *варица*, нешто шарено, нешто буди бог с нама! (ЈПС 262).

Изведенице могу настати и додавањем наставка *-ица* на глаголски придјев трпни. Оне нису продуктивне, што показује и наша грађа (само три примјера):

Кад би стала, па наслонила пуне руке на накићену *џканицу*, па те погледала оним враголастим очима; на моју душу, да си Краљевић Марко морао би задрхтати (Тб 69); „Да није шале – настави Симеун меко и благо – да није шале, еглена и ове благословљене, што се каже, *мученице*, вјерујте ми, дјело моја, да би пола свијета у нашем несретном отечеству од грког јада и чемера полуђело и сишло с ума (РМ 119).

У творбеној основи изведене именице може се наћи и прилог. У нашој грађи пронађен је само један примјер:

То јест једна овде данас опасна особа по дотићно властнићтво, и он јест ућерал у страх и трепет по свој оној *околици* (С 203).

У основи неких изведеница налазимо и придјеве (у овом случају мјесне, присвојне и описне) јер је суфикс *-ица* веома плодан у оваквој врсти творбе.

Само се бојим, отупиће ти сабља, малаксаће ти јуначка *десница*, док исијечеш само све Босанчиће, а камоли све Бабиће, Кнежевиће, Мачкиће, Гвозденовиће, Кочиће, Гуслове... Благојевиће! (З 26); Кнез се јопе љутио на Слатку Душу кад би мирио и одвраћо тежаке да не иду суду за сваку *сийници* (ГСД 39); На мјесто посјечених стабала одмах би он поткресавао и подгајивао *младице* (ВГ 58); Синусе двије *свјеџилице*, једна иза друге, и тамно зеленило јела и смрчика окупа се у блиједољубичастој боји (СЗ 65); Кад мину поред Бореновића кућа, лијепо осјети како је румен обли и ухвати дрхтавица (Мр 95); На млинским *лакомицама* шуми вода и пада у бадањ (Мр 98); Почеше *здравице* (РМ 117); Отпоче писанија: неко овна, неко овцу с јањетом, неко *јаловицу*, неко шиљеже, неко јање (РМ 122); Нестаде оног богатог и искреног чашћавања и гошћења; не одјекују више страшни штуцови иза пуних сопара, нити се прелијева у оним крупним цариградским филцанима блистава и жута *шљивовица* од седам година (Пп 136); Послије је радио на надницу, па би често пута у пола дана остављао посао и тражио да му се плати пола *дневнице*, те би пребацио преко себе гуњ, и одшврљао некуд у свијет као метиљаво бравче

(Ч 141); Вришти Ђогин пода мног ко царски ат, гризе ђем и разбацује пјену, пропиње се на предње ноге, а из стражњи прште варнице ко небеске *свјетлице* (МСЂ 153); Иза мене се, под блиједом, мутном свјетлошћу, шири Радмањско поље и сви брежуљци и *равнице* доље до Козаре, над којом се, као и обично у јесен, бијаху наднијели мрачни, згуснути, при дну загаситоплавичасти облаци (КМГ 176); То ти је, синко Ћико, зато, ако почем нијеси знао, да ти лакше дрмну што више мјесеци или година тешке *ћамнице*, куће необичне, а да ти у оној побожности и светитељству и не ошјетиш да то долази од људи већ од бога и правде божје!... (С 202); Први присједник Омеша Мустиф, који са пуно заједљивости посматраше оба суца, одговори одмах чврсто и одсјечно: – И без размишљања и без ћутања, а по саслушању данашње расправе и свједока, ја ко један први присједник суданије и судац народни не налазим никакве *кривице* при оптуженику, и прилажем да се оптуженик пусти одма из затвора (С 234).

Неке од изведеница насталих од придјевских основа означавају женска бића са положајем и стањем исказаним придјевом у творбеној основи.

Некако се *јадница* копрљала и деверала (Тб 68); Обуј се, зеницо моја! – вели *сћарица* (Тб 69); Гдје би он онако згодан и богат гледао на једну убогу *сиројцицу* која иде по надницама да шаку соли изради (Тб 71); Вришти пода мног ат и пријеча упопријеко, а ја само ћевшим и пазим ђе ћу угледати капетанов чадор, док га не угледа управ на ’ном мјесту ђе је сада кантина и дућан наше поштене и честите *газдиннице* Милеве, бог јој сваку срећу дао! (РМ 106).

Говорећи о развоју суфикса *-ица*, Радосав Бошковић истиче „наставак -ица је као такав добио и природу наставка којим се *ћроменом грамаћичке категорије* граде нове речи“, те „-ица је само у случајевима суплетивне моћије познато као моциони наставак свим словенским језицима (реч је о односима типа *сћарац–сћарица*)“ (Бошковић 1936: 21).

У нашој грађи су присутне и бројне именице које се изводе додавањем творбеног наставка *-ица* на основу збирних бројева (*ћроје*: *ћрој-* + *-ица* = *ћројица*, *довоје*: *довој-* + *-ица* = *довојица*, *чећворо*: *чећвор-* + *-ица* = *чећворица*). Овакве именице увијек означавају број мушких лица (Стевановић 1975: 528).

Сва смо *ћројица* шутјела и грабила уза страну до првог хлада (З 17); Ми од њи *довојице* за тај посо бољије људи бели немамо, па бог им а душа им! – викнуше сви, осим Теше и Ристе (З 27); Зато, ваљада, *обојица* и бијаху тужни и замишљени на растанку (СЗ 64); Налисмо нас *чећворица* плоске и један товар дадосмо логору на увеселеније (РМ 118)

Изузетак је бројна именица *седмица*, која је настала додавањем суфикса *-ица* на творбну основу основног броја (*седам*: *седм-* + *-ица* = *седмица*).

Седмицу пика – кажу – грациозније густира и од самог грофа од Такова (О, ПВВ 246).

У посебну семантичку категорију сврстали смо изведенице за означавање жене са звањем или жене супруге личности са звањем. У нашој грађи пронађен је само један примјер (*цар*: *цар-* + *-ица* = *царица*).

Еј, Ђурђија, дабогда, сестро, и данашња света неђеља – небеска *царица* – никад среће не имала! (ЂЗ 51).

Значење изведене лексеме (*царица*) у овом случају је прилично прикривено, па не можемо са сигурношћу тврдити да ли се ради о супрузи цара, жени царици или обоје, тј. супрузи и жени. Такве су изведенице типа *калуђерица* и *царица* у којима суфикс *-ица* има, прије свега, моциону функцију, функцију женских у односу на мушка лица, док означавање носилаца занимања има секундарни карактер, и оно је прије ствар контекста него семантичке структуре саме именице (Тешановић 2003: 52).

У исту категорију можемо убројити и изведенице које означавају различита занимања настале додавањем суфикса *-ица* на именице мушког рода.

Та кравуљо, нагрудљу!

Нагрдим ти говедара

и у кући *кућаницу*

и на струзи *сѣругарицу* (Ј 34–35);

Прошћеш, *домаћица* тога му сина преуда се горе у Локваре и преведе са собом малог Стојана, једино унуче Мијино... (ГСД 38); Она је искрена и одана Тубина *другарица* (Тб 80); Као мало припознатијем човјеку и царском службенику могла му је и најсиромашнија *сѣшана-рица* лијеп ручак или ужину спремити (ЈП 125);

О, прими ме, *крчмарице*,

У свој лепи стан! (НД 241).

Специфичан тип творбе имају изведенице које такође настају од именица мушког рода тако што се на њихову окрњену основу дода наставка *-ица*. У нашој грађи пронађен је само један примјер (*удов*: *удов-* + *-ица* = *удовица*).

ДАВИД: Ништа ти нема горе, главати господине, него кад се *удовица* распали, да бог милостиви сачува! (ЈПС 258)

У језику Петра Кочића постоје и неке изведенице које не можемо срести код неких других писаца, лексеме које су само њему својствене. Једна од њих је свакако изведеница *косовица*, настала додавањем наставка *-ица* на творбену основу коју чини топоним Косово.

Ако је ђекад тежаку и било криво у чаршији и на суду, било је криво и чаршилији на селу и планини, ђе *косовица* суди, па се то некако исправљало и везало једно с другим... (Тж 190).

Изведеница *косовица* има два потпуно различита значења. Право значење ове изведенице је „женка птице коса“, а пренесено „подручје гдје влада закон јачега“. Као велики патриота, Кочић је често истицао славну прошлост нашег народа, али није крио ни огорчење туђинском влашћу. Имајући у виду ову чињеницу, потпуно је разумљиво што се, у оваквом контексту употребе, одлучио баш за ову лексему.

СУФИКС *-КА*

У творби изведеница женског рода, поред суфикса *-ица*, веома је продуктиван суфикс *-ка*. Овај суфикс је настарији словенски моционски суфикс. Код изведеница женског рода које означавају имаоце занимања или вршиоце радње, суфикс *-ка* често замјењује суфикс *-ица*.

О поријеклу, распрострањености и другим особинама суфикса *-ка* говорили су многи домаћи и страни дериватолози.² Значајно мјесто међу њима заузима Радосав Бошковић, који у студији о развоју суфикса у јужнословенској језичкој заједници истиче: „Наставак *ка* дошао је само као знак асимилације изведеним речима једне групе именица које је историјски развитак увео у изведене речи; као, дакле, једна п а р т и к у л а да формално обележи један суфиксни однос у језику који је семантички већ био формиран“ (Бошковић 1936: 27). Говорећи о замјени суфикса *-ка* суфиксом *-ица*, Бошковић истиче да „уз *masculinum* на *-ук*, *-ник* стоји увек *femininum* на *-ица*“, али да постоји и једна група именица гдје је „*femininum* изражен само помоћу наставка *ка*, никад помоћу наставка *ица*“. „Међутим уз наставак *ац* који значи име становника према крају одакле је, стоји само *femininum* са наставком *ка*“ (Бошковић 1936: 37). Већина дериватолога убраја суфикс *-ка* међу најфреквентније суфиксе у свим словенским језицима. Говорећи о централним суфиксима у словенским језицима Т. И. Вендина истиче да „суфикс *-ка* у српском језику има феминативно значење“ (Вендина 1986: 46) док у осталим словенским језицима има и деминутивно

² Земска 1992: 151–152; Вендина 1990: 25–51; Белић 1949: 82–84; Матијашевић 1970–1971: 524–526; Ћорић 1982: 108–116; Стевановић 1975: 479–483.

значење. Поменућемо и посматрање овог суфикса са више аспеката у студији Стјепана Бабића (Бабић 1986: 238–248).

Ни српски дериватолози не поричу фреквентност суфикса *-ка*, приписујући му још нека значења. Јелка Матијашевић сматра да суфикс *-ка*, поред деминутивног, изражава и пејоративно и аугментативно значење (Матијашевић 1970–1971: 563). При проучавању моционих суфикса, Божо Ћорић констатује: „суфиксом *-ка* граде се женска *nomina agentis*, *nomina attributiva*, *nomina nationalia et regionalia*, животињске врсте и друга ређа образовања“ (Ћорић 1982: 88). Стевановићева граматика садржи мноштво изведеница насталих додавањем суфикса *-ка* на различите творбене основе.

Иако, све напред речено, говори у прилог фреквентности и разноврсности значења суфикса *-ка* у српском језику, наша грађа то не потврђује. Наиме, посвједочен је мали број изведеница са овим суфиксом.

Већ смо напоменули да се суфиксом *-ка* творе изведенице женског рода које означавају имаоце занимања или вршиоце радње. Оваквих изведеница нема у нашем материјалу. Суфикс *-ка* је врло продуктиван када означава женска лица – становнице неких мјеста или предјела. У нашој грађи пронађена је само једна изведеница творена од заједничке именице.

– Извол’те, госпоја! – окрену се комендијаш једној *сељанци* (ИО-иЛВ 139).

Суфикс *-ка* у овом случају додат је на окрњени облик именице мушког рода *сељанин* (*сељан* + *-ка* = *сељанка*).

Некада се наставак *-ка*, упоредо са наставком *-ица*, употребљавао за грађење деминутива. Данас су овакви примјери ријетки јер такве изведенице означавају нешто што је само по себи мало. У нашој грађи забиљежили смо једну изведеницу која означава јединку издвојену из збира онога што означава основна ријеч.

Збаци поњавицу с облог, загријаног, уздрхталог тијела, завуче руку под миришљави простирач, извади *сламку*, па је стаде грискати, немирно се протежући (Мр 98).

Суфиксом *-ка* граде се и именице код којих овај наставак није продуктиван и којима се не зна шта имају у основи, а означавају различита лица и предмете женског рода.

Само онај Бајо не да ништа: нити оће шта да плаћа Турцима, него једнако говори људима да би требало попу завити око *камилавке* чалму, а кнеза послати да клања ићиндију у чардаку са субашом (З 24); Поп Симо је био млад ко кап – истом што се запопио – и лијеп,

веле, ко најљепша *дјевојка* (З 24); У спољашњој хартији, која је била бијела – по свој *йрилици* од омота шећерне главе – смотана је друга (ЂЗ 49); Дабогда се ти, добри чојече и медено љето моје, дичио и поносио својом силом и моћи ко Локвари крађом, Дујаковци свађом, ко Павићи десетарима, а Татићи катарима; ко Гомјеница делијама и калуђерима, а Лусићи поповима; ко Стричићи пиром, а Добрња провом; ко Перван удовицама, а Мелина цурама; ко Кочића Главица висином, а Тимар низином; ко Кола *йлошкама*, а Шљивно шљивама; ко Рекавице касаплуком, а Бања Лука газдинским лоповлуком и невјерлуком! (РМ 117); Висок је, сув, а прав као *шијка*; опаљених упалих образа, а мале пиргаве очи испод слубљеног чела увијек су му нешто напрегнуте, као да непрестано у нешто пиље (ЈП 123).

Творба изведеница суфиксом *-ка* од именичких основа није нарочито плодна, што потврђују и свега два пронађена примјера.

Кад се чељаде развије и од силне једрине забрекне да кошуља на њедрима попуцкује; кад се набубриле усне зарумене; кад врела и успламћела крв снажније заструји кроз набреккле жиле: у напону снаге, младости и здравља јави се та немилостива *бољка* и чељаде провиче, што народ каже (КМг 178); Башче и њиве око Црне куће голе су већ и празне; на *воћкама* поломљене гране са опаљеним и сасушеним лишћем, без рода и плода, са болним и тужним изгледом. (ЖП 194).

Слабо је плодна и творба именица од глаголских основа:

Разлијеже се јаук и *йиска* дјетиња – чојеку се од големе жалости срце цијепа! (З 25); Јаук и *вриска* да уши заглуну (ВГ 61); Оптуженик наједном сав погружен и потиштен ушути, и послјије мале *йочивке* јаукну као изван себе: Еј, Лука Ћулуме, душманине мој, кућа ти се међу кућама бијељела од швапскије позивница ко звијезда Даница међу звијездама, што ме биједиш на правди бога! (С 217).

У ексцерпираној грађи пронашли смо и једну изведеницу за коју сматрамо да је настала од глаголског придјева трпног (*кићен*) и суфикса *-ка*:

Човане чакшире, па поврх њих цариградски појас, онда фермен са сребрним иликама, па по фермену биоградски гуњ, а на глави пови-сок фес, омотан црном памуром, испод које је вирила дебела *кићанка* (Тб 68).

Њена морфолошка структура је уобичајена, али на семантичком плану она може указивати на два различита значења: окићену капу и женску особу која воли да се украшава, „кити“. Контекст у којем се налази у овом случају указује да се ради о окићеној капи.

Да суфикс *-ка* учествује и у сложеној суфиксалној творби потврђује и следећи примјер (*чедоморка*: *чед-* + *-о-* + *мор-* + *-ка* = *чедоморка*):

Керкермајстор се вратио са рапорта и одвео све жене осим Јелке *чедоморке* на Врбас (С 232).

Чињеницу да се суфикс *-ка* често замјењује суфиксом *-ица* потврђује ексцерпирана грађа јер је број изведеница са суфиксом *-ица* неупоредиво већи од оног са суфиксом *-ка*.

ИЗВОРИ

Петар Кочић, *Сабрана дјела*, Бања Лука: Бесједа – Београд: Ars libri, 2002.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић 1986: Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nacrt za gramatiku*, Zabreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Белић 1949: Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик. II део: Наука о грађењу речи*, Београд: Научна књига.
- Бошковић 1936: Радосав Бошковић, Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници, *Јужнословенски филолог* XV, Београд, 1–154.
- Вендина 1986: Татьяна И. Вендина, О некоторых аспектах сопоставительного изучения славянского именного словообразования, *Советское славяноведение* 6, 99–107.
- Вендина 1990: Татьяна И. Вендина, *Дифференциация славянских языков по данным словообразования*, Москва: Наука.
- Земска 1992: Елена А. Земская, *Словообразование как деятельность*, Москва: Наука.
- Матијашевић 1970–1971: Јелка Матијашевић, Неки руски творбени типови и њихови српскохрватски еквиваленти, *Живи језици* XII–XIII, 15–23.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XX, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српск(охрватск)и језик САНУ, 1959–.
- Стевановић 1975: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнोजезичка норма). I. Увод, Фонетика, Морфологија*, Београд: Научна књига.
- Тешановић 2003: Драго Тешановић, *Творбене категорије йоикайегорије у језику Бранка Ћопића*, Бањалука: Филозофски факултет, Бањалука.

Ђорић 1982: Божо Ђорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*,
Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.

Drago V. Tešanović

Dragana D. Lazić

THE SUFFIXES *-ICA* AND *-KA* IN THE LANGUAGE OF PETAR KOČIĆ

S u m m a r y

In the science of word formation in the Slovenian languages, we find different terminology, regardless of the scientific disciplines. In the Serbian language, the terms derivative and the suffix are used in the derivative literature. Thus, by suffix analysis of the derivatives with the suffix *-ica* and *-ka* in the language of Petar Kočić, we came to the realization that most derivatives in the function of a motivating word have a dominant noun, while a smaller number of derivatives in the function of a motivating word have a verb. So, this mean that we could observe the suffixal analysis in the auspices of the creative categories of *nomina attributiva* and *nomina agentis*.

Keywords: suffix word formation, central suffixes *-ica* and *-ka*, diminutives and hypocorists in the language of Petar Kočić.